

ПРОЕКТ „ЕРАЗЪМ+“ 2014 – 2016

„ТРАДИЦИОННИ ПРОЛЕТНИ ПРАЗНИЦИ В ЕВРОПА“

**„ПРОШКА – АКТЪТ НА БЛАГОРОДСТВОТО, НА ЕТИЧНОСТТА И
ЧОВЕШКАТА СЪВЕСТ“**

/ описание на урок по литература, 5 клас,

Българско училище „Кирил и Методий“ – ПАРИЖ, ФРАНЦИЯ /

Процесът на формиране на национални стойности, на отношение към традициите, на самочувствие и респект към уникалното българско наследство започва в училище.

В 5 клас запознаването с отделни традиционни пролетни празници създава възможността за изграждане на определена ценностна система от правила, морални норми, които ще подпомогнат учениците в процеса на възприемане и осмисляне на календарния празник като специфична емоционалност, единство на слово и действие, смислова свързаност между словото и неговото послание в контекста на празника.

Апробираният педагогически вариант за възприемане на Прошка е възможност петокласниците да получат в процеса на обучение не само социо-антропологична информация, но и да се формират у тях социокултурни компетентности.

Темата на урока е смислово обвързана със съдържанието на учебния материал и с учебната програма.

Целите са изцяло съобразени с конкретно съдържание за възприемане на конкретния календарен празник/ образователни – свързани със знанията и уменията, които учениците ще овладеят с този урок; възпитателни – свързват се с представата за въздействието върху емоциите, нравствеността, светогледните позиции; развиващи – различни процедури за усвояване, затвърждаване, обогатяване, диференциране и прилагане на вече изученото към неизучаван материал/.

Използваните методи на литературно образование са: историко-типологичен и метод на интерпретацията. Първият насочва към историчността, процесуалността, която не е хаотична и в която се открива типологично родство на фактите и явленията. Прилагането на този метод в урока е целесъобразно с оглед изясняване на факти, свързани със спецификата и значението на конкретни обичаи, митологичната и християнска същност на празника. Методът на интерпретацията се прилага при разглеждането на художествения текст, за да се осмисли същността на календарния празник в неговата цялост: локализираност във време и пространство, действия на участниците, отражение на специфично човешко мислене и възприемане на заобикалящия свят, символност на отделните предмети от материалната култура, словото като медиатор на емоции.

В урока за възприемане на фолклорно-празничен календар е използвана структура със следните елементи: въведение, подготовка за възприемане на темата, мотивиране на необходимостта от разглеждането ѝ, основни проблеми/чрез система от въпроси и задачи за самостоятелна работа/, обобщение. Логиката на подобна организация гарантира комплексно прилагане на принципите на обучение – достъпност, системност, научност. Първият елемент/ 5.1. от плана на урока/ съдържателно се реализира в урока чрез актуализиране на опорни знания, които ще бъдат необходими за разработване на темата. Вторият елемент/ 5.2. в плана на урока/ е концептуално представен чрез използване на дидактическата форма разказ, като са посочени съдържателните и смислови акценти на изложението от страна на учителя.

Системата от въпроси и задачи в следващия структурен елемент разкрива конкретното учебно съдържание и посочва етапността при реализирането на конкретната тема/в плана на урока учебни ситуации за разкриване на учебното съдържание/. За структурния елемент обобщение, в урока са посочени смисловите акценти на направеното обобщение/ 5.3.7. – идея за заключителна ситуация/.

ТЕМА: ПРОШКА – АКТЪТ НА БЛАГОРОДСТВОТО, НА ЕТИЧНОСТТА И ЧОВЕШКАТА СЪВЕСТ

1.ЦЕЛИ:

1.1.Изясняване ролята и значението на обичая Прошка в календара на българина

1.2. Изясняване ролята и значението на празника Сирни Заговезни

1.3. разкриване значението на отделни обичаи в Сирни Заговезни

1.4. Разкриване ролята на словото като проекция на конкретни морално–етични норми и отношения

1.5. Формиране на умение за самостоятелно изказване по проблем

2.ВИД НА УРОКА – за нови знания

3. МЕТОДИ:

3.1. Историко–типологичен

3.2. Метод на интерпретацията

4.ДИДАКТИЧЕСКИ ФОРМИ:

4.1. Разказ

4.2. Беседа

4.3. Съобщение

4.4. Работа със справочна литература

4.5. Театрализиране на обичая Хамкане

5. ХОД НА УРОКА;

5.1. Въведение в темата чрез беседа – актуализиране знанията за вече изучените зимни празници в контекста на календарната организираност, акцентуване върху морални ценности, които се утвърждават чрез празниците и са в основата за формиране на етични принципи на взаимоотношения.

5.2. Мотивиране и поставяне на темата

5.2.1. Прошка – духовното благородство, пречистването, любовта и доверието към близките

5.3.Учебни ситуации за разкриване на учебното съдържание

5.3.1.Изясняване смисъла на понятието Заговезни. Сирни Заговезни в празничната календарна система на българина чрез следните съдържателни акценти:

= Заговезни–етимология на думата/ работа с Речник на българския език, Н.Гергов/

= Отбелязване на празника според народната традиция-винаги в неделя, 7 седмици преди Великден/съобщение/

= Сирни – съобщение за названието, свързано с менюто на неделната вечеря преди Великденските пости

=Сирни заговезни в митологичен аспект – отразява народната вяра за временна смърт и последвалото възраждане за нов живот в природата, което е свързано с идеята за плодородие

= Обичаят Оратница – палене на огънове извън селото/съобщение/

= Обичаят Чилкане на стрели—изработване и хвърляне на запалени стрели от момците в дворовете на избраните девойки/съобщение/

= Обичаят Хамкане/представяне и театрализиране на обичая/

5.3.2. Обичаят Прошка–смисъл и значение/беседа върху предварително прочетен материал за Прошка от учебника/

5.3.3.Разглеждане на художествения текст „Велики Заговезни”/К. Мутафов/ върху следните въпроси към учениците:

1. Какво е настроението на хората във февруарския ден?
- 2.С какво този ден е специален за хората?
3. Как семейството на главня герой празнува Сирни Заговезни?
- 4.Какви познати ритуални действия се извършват на вечерята?
- 5.Какво е настроението на децата по време на „Хамкане”?
- 6.Как реагират децата на появата на непознатия?
- 7.Защо децата не разпознават своя роднина?
- 8.Към какви размисли за Прошка ви насочва финалът на творбата?

Бях ученик в четвърто отделение, нея година денят на Великите Заговезни се бе паднал в началото на февруари, беше лютя зима. Дунав беше премръзнал. Нашият град бе необикновено оживен. От много дюкяни продавачите се надпреварваха да предлагат всякакви сладкиши и плодове – ябълки, сливи, круши, фъстъци, смокини. Халваджиите на големи маси режеха и отмерваха на купувачите халва. Пълни с народ пъстри и разкошни шейни, впрегнати с хубави и здрави коне, окичени със звънци по гривите и с всякакви шарени висулки и панделки по опашките, се плъзгаха по заледения сняг, като отнасяха към разни посоки всякакъв народ, който бързаше да посети кумовете си, своите близки. Младите целуваха ръка на кумовете си, децата – на кръстниците си. Искаха си взаимна прошка едни други, пожелаваха си сладки заговезни и леки пости.Тази година щяхме да заговяваме у чичови. Обикновено всяка година прекарвахме тая вечер няколко роднински семейства заедно, за да бъде празникът по-весел. По мръкване цялото наше семейство – баба ми, баща ми, ляля ми с двете си момченца и свако ми ,нейният мъж, помъкнали тавата с млина, печена кокошка, халва, вино и други лакомства, бяхме вече у чичови..... След като всичко бе готово, около паралията насядаха баба, баща ми, свако и дребосъкът, а по – големите се въртяха около стрина и леля край огнището в другата стая, където жълтите изпечени млинове, гозбите и сладките издаваха дразнещи дъхове и пари. Но никой не смееше да лизне от ястията! Не беше редно това, докато всички не се съберат, докато най-старият не благослови вечерята. Най-сетне всинца насядаха около паралията, отрупана с разни гозби, варени и печени. Баба благослови с къса молитва вечерята, прекръстихме се и петнайсетина ръце начаса заприсягаха към блюдата.Блюдата едно по едно бързо се изпразваха. Дойде ред на млиновете. - Омитайте всичко, деца – подканяше ни баба, - за утре не бива да остава блажно. - Халвата, бабо, халвата! Кога ще хамкаме халвата? – завикаха дечурлигата. - Ей, сега, баби. Нека раздигат празните съдове..... Старите насядаха на възглавници край стената. Свако завърза на дебел канап къс от ореховата халва, другия край на канапа върза о точилка и като се изправи, захвана да върти с едната ръка халвата в кръг около устата на децата. Със зинали уста и с ококорени очи следяхме въртенето на късчето. Щом халвата минеше край устата на някого от нас, той зинваше още повече, за да я захапне, но успяваше едва да я лизне с език и да си нацапа устните. Примирахме от смях и пак продължавахме да гоним с уста въртящата се халва, която омаца бузите, косата, челата почти на всинца ни, но никой не можеше да я захапне, понеже не даваха да си помагаме с ръце. Посегнеше ли някой към връвта, отведнъж халвата хвъркне нагоре. Най-подир взе побавно да върти с намерение да даде на някое от децата възможност да налапа халвата. Без съмнение ,този щастливец нямаше да съм аз, защото бях от по-големите, затуй предварих, сграбчих с две ръце късчето и хукнах към другата стая. По мене братовчедките. Смях, боричкане, но аз здраво съм захапал халвата.Тъкмо що лапахме лакомо от тахана, сложен на паралията, на вратата се почука веднъж-дваж; ние затаихме дъх, а старите тихо се закискаха. Вратата се отвори и отведнъж в стаята се втурна едно грозно и черно плашило. Ние наскачахме, изплашени и изненадани в първия миг. Старите се запревиваха от смях. Това плашило човек захвана да ръмжи като мечка и да гони децата. Беше облечен в кожух, обърнат с кожите навън, препасан с голям червен пояс, лицето си нацапал със сажди, устните си намазал с бяло и около очите си над веждите също бе изписал широки бели кръгове, а главата си бе завил с шарена кърпа, в ръка държеше голяма дебела тояга. Ръмжи той, блещи и криви очи, които изглеждаха много страшни. По-малките деца се свиха в скутовете на баба и на стрина. По едно време татко стана и дръпна кърпата от главата на мечката.

Плеснахме ръце: -Свако Петко! Свако Петко! – креснахме децата и заскачахме от радост, че най-сетне познахме мечката.Според тогавашния обичай всяко от децата, което ходи на училище, занася лимон или портокал на учителя си или учителката си. Целунах ръка и аз на своя учител, както и всички мои приятели, поискахме му прошка и благословия.С това се привърши последното тържество на Заговезни, след което настъпиха дългите пости, които пазихме с трепетно благоговение и вяра, защото чрез тях ние подготвихме душите си да дочакаме и посрещнем с жива радост най-светлия от празниците, с червено яйце – Великден!

5.3.4. Резултати от реализирането на тази учебна ситуация – учениците могат да осмислят Прошка и Сирни Заговезни като проекция на определени морално-етични ценности в рамките на семейството

5.3.5. Словесната формула Прощавай/Господ да прощава/Простен да си – чрез тази учебна ситуация се изяснява вербалният начин за постигане на позитивизъм по време на обичая. Беседва се върху въпросите: Коя е ключовата дума в словесната формула? Как чрез словото се изразяват позитивизъм и благородство в живота?

5.3.6. Актът на човешкото благородство /прошката/ в съвременността – учениците се провокират към споделяне на своя позиция по морален казус, който е част от индивидуалното им съществуване, чрез латинската сентенция „ Errare humanum est, ignoscere divinum „ /Да се греши е човешко свойство, да се прощава – божествено „ и мисълта на Махатма Ганди „Слабите не могат никога да простят. Прощката е качество на силните.“ Беседата с учениците е върху въпросите: 1. Към какви размисли за човешко поведение в акта на прошка ви насочват латинската сентенция и мисълта на Ганди? 2. Защо според вас е нужно да простим? 3. Чрез какви словесни формули вие бихте изразили своята прошка към някого?

5.3.7. Идея за заключителна ситуация – обобщението е със следния смислов акцент: етичните ценности според обичая Прощка.

С реализирането на този урок се постигна следната ефективност:

1.Учениците могат да осмислят обичая като част от фолклорната култура – така се осъществява конкретен модел на взаимоотношения в рамките на семейството.

2.Учениците могат да осмислят значението на определени морално–етични норми в поведението на човека – проява на благородство, уважение, на желание за помирение с човека до тебе, със самия себе си.

3.Учениците могат да се формират следните социокултурни компетентности:

3.1.Разбира основните ценности на родовия свят, осъзнава общото и устойчивото в моралните ценности на рода, независимо от промените в социалното и битовото устройство на живота. Коментира валидността на тези морални принципи при разглеждане на художествени произведения.

3.2.Осъзнава основните принципи на общочовешката морална система.

Любомира Колева

Преподавател по български език и литература

Българско училище”Кирил и Методий” – Париж, Франция, 2016 г.